Maastricht University

De arbeidsmarkt voor de maatschappij-wetenschappelijke stroom bij gezondheidswetenschappen

Citation for published version (APA):

Borghans, L., & Bloemers, I. (1996). *De arbeidsmarkt voor de maatschappij-wetenschappelijke stroom bij gezondheidswetenschappen*. Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Faculteit der Economische Wetenschappen. ROA Reports No. 7 https://doi.org/10.26481/umarep.1996007

Document status and date:
Published: 01/01/1996

DOI:
10.26481/umarep.1996007

Document Version:
Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

• A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
• The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
• The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

Link to publication

General rights
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the “Taverne” license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Download date: 18 Apr. 2024

De arbeidsmarkt voor de maatschappij-wetenschappelijke stroom bij gezondheidswetenschappen

ROA-R-1996/7

Lex Borghans
Ingrid Bloemers

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt

Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde
Universiteit Maastricht

Maastricht, september 1996

ISBN 90-5321-185-3

Inhoudsopgave

	Bladzijde
1 Inleiding	1
2 Arbeidsmarkt en curriculum	5
3 Branches en beroepen	11
4 Ontwikkelingen in de vraag	19
5 Uitwijkmogelijkheden en conjunctuurgevoeligheid	23
6 Werkloosheid en de kwaliteit van het werk	25
7 Kwalificatietekorten	31
8 Het aanbod	37
9 Conlusie	41
Literatuur	43
Appendix	45

1 Inleiding

In 1980 ging aan de Rijksuniversiteit Limburg de experimentele studierichting Sociale Gezondheidkunde van start. Deze nieuwe academische opleiding had aanvankelijk drie afstudeerrichtingen Beleid en Beheer van de Gezondheidszorg, Verplegingswetenschap en Gezondheidsvoorlichting- en Opvoeding. In RL (1992) wordt geconstateerd dat tegenwoordig gezondheid niet alleen door medische kennis en kunde is te garanderen. 'Voor verbetering van de volksgezondheid zijn meer of in ieder geval andere benaderingen nodig'. 'De sociaal gezondheidkundige baseert zich bij het bestuderen van gezondheid en gezondheidszorg op sociale wetenschappen als sociologie, psychologie, economie, politicologie, antropologie, naast humane biologie en algemene wetenschapsleer. De sociaal gezondheidkundige werkt niet, zoals de arts, zelf rechtstreeks met patiënten of cliënten. Hij houdt zich bezig met het bestuderen van het gezonde bestaan van de mens, om factoren op te sporen die dat gezonde bestaan bedreigen of juist begunstigen en om te zien hoe die bedreigingen uitgeschakeld kunnen worden en de begunstigde factoren bevorderd.'

Later werd de studierichting die thans Gezondheidswetenschappen heet, aangevuld met andere afstudeerrichtingen die zich richten op aspecten van gezondheid en gezondheidszorg die buiten de opleiding geneeskunde vallen. Thans kent de faculteit een zevental reguliere afstudeerrichingen. Dit zijn Beleid en Beheer van Gezondheidsvoorzieningen (BB), Bewegingswetenschappen (BW), Biologische Gezondheidkunde (BGK), Theorie der Gezondheidswetenschappen (TGW), Geestelijke Gezondheidkunde (GGK), Gezondheidsvoorlichting- en opvoeding (GVO) en Verplegingswetenschap (VW). Beleid en Beheer van Gezondheidsvoorzieningen, Verplegingswetenschap en Theorie der Gezondheidswetenschappen vormen samen de Maatschappijwetenschappelijke gezondheidswetenschappen (M-stroom) binnen de studieriching, naast de Biologische en Geestelijke gezondheidswetenschappen (respectievelijk B- en G-stroom).

Een groot deel van de instroom van studenten in de M-stroom betreft vol- en deeltijdstudenten met een HBO-achtergrond. Op grond van hun HBO-diploma kunnen zij een verkort programma doorlopen. Recent zijn echter de financiële mogelijkheden voor deze zogenaamde stapelaars sterk beperkt. Mede om deze reden is de instroom in de afstudeerrichtingen in de M-stroom van gezondheidswetenschappen sterk teruggelopen. De faculteit heeft dan ook besloten tot een heroriëntatie van de maatschappijwetenschappelijke stroom. Doel van deze heroriëntatie is om na te gaan in hoeverre veranderingen in de inhoud van het curriculum van de M-stroom wenselijk geacht worden en of een andere opdeling in afstudeerrichtingen dan de huidige driedeling nodig is.

Van Wijmen (1996) geeft in de notitie *Heroriëntatie maatschappijwetenschappelijke stroom* enkele aspecten aan die bij de heroriëntatie in overweging genomen dienen te worden. Dit betreft naast de aansluiting op het onderzoek van de faculteit de ontwikkelingen in het veld en de bezorgdheid over de aantrekkingskracht van de huidige programma's. Gezien deze laatste twee aandachtspunten is het van belang om ook de arbeidsmarktaspecten van de heroriëntatie in ogenschouw te nemen. In dit rapport wordt daarom een beeld gegeven van de arbeidsmarktpositie van de afgestudeerden van de maatschappijwetenschappelijke stroom gegeven.

Het doel van deze arbeidsmarktbeschrijving is het leggen van een verband tussen het curriculum van de studie en de mogelijkheden die dit op de arbeidsmarkt creëert voor de afgestudeerde studenten. Vanwege de complexiteit van deze samenhang zal het hierbij moeten gaan om slechts globale (en soms indirecte) indicatoren. Hieruit kunnen uiteraard geen directe conlclusies over de inrichting van het curriculum worden getrokken maar de geboden informatie heeft wel een *signaalwerking* waardoor het kan dienen als een referentiepunt voor de concrete besluitvorming over de curriculumaanpassingen.

Het gaat hierbij om een kwantitatief onderzoek. De Commissie Maatschappijstroom heeft echter het voornemen om naast dit rapport ook gesprekken met een aantal relevante (potentiële) toekomstige werkgevers en andere ingewijden in het veld voeren.

In het onderzoek ligt het accent op de actuele arbeidsmarktsituatie en de verwachte toekomstige ontwikkelingen van deze situatie. Daarnaast zal worden ingegaan op de belangstelling onder leerlingen in het VWO en HBO om gezondheidswetenschappen te gaan studeren. Voor het onderzoek naar de arbeidsmarktpositie zal gebruik worden gemaakt van de RL-scanner (Ramaekers, 1994) – een enquête onder de afgestudeerden van de RL – en het ROA-informatiesysteem onderwijs-arbeidsmarkt, waarin de ontwik-kelingen op de arbeidsmarkt tot 2000 worden geschetst. Om te voorkomen dat in iedere tabel op basis van de RL-scanner gegevens over de aantallen respondenten moeten worden opgenomen, is in de Appendix een overzicht van de steekproefomvang opgenomen. Verder zijn een aantal wellicht voor-de-hand-liggende opsplitsingen niet opgenomen in het rapport, omdat de gegevens voor de afzonderlijke subcategorieën niet significant afwijken van de verdeling van het geheel. In deze gevallen wordt volstaan met een vermelding in de tekst.

De opbouw van dit rapport is als volgt. Allereerst worden in hoofdstuk 2 enkele overwegingen besproken die een rol spelen bij veranderingen van het curriculum vanuit een arbeidsmarktperspectief. Vervolgens wordt een beeld geschetst van de beroepen en branches waarin afgestudeerden gezondheidswetenschappen van de

M-stroom werkzaam zijn. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de verwachte arbeidsmarktontwikkelingen op de voor de afgestudeerden relevante arbeidsmarkt-segmenten. Hoofdstuk 5 schetst vervolgens de uitwijkmogelijkheden en conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid. Daarna wordt in hoofdstuk 6 een beeld gegeven van de werkloosheid van de afgestudeerden en beschrijft de aard van het werk dat zij verrichten. In hoofdstuk 7 wordt ingegaan op de geconstateerde kwalitatieve discrepanties in de opleiding. Hoofdstuk 8 beschrijft de potentiële belangstelling van leerlingen om gezondheidswetenschappen te gaan studeren. In hoofdstuk 9 wordt afgesloten met enkele conclusies.

2 Arbeidsmarkt en curriculum

De opleiding speelt een belangrijke rol in de arbeidsmarktpositie van nieuwkomers op de arbeidsmarkt. Ten eerste bepaalt de studierichting voor een groot deel in welke richting de afgestudeerden werk zullen vinden. Ten tweede zijn de kennis en vaardigheden die studenten tijdens de studie opdoen in hoge mate bepalend voor de vraag of werkgevers hen aantrekkelijk vinden als werknemer in de beoogde functies. Een opleidingsrichting zal vanuit dit perspectief dan ook proberen de studenten zoveel mogelijk kennis bij te brengen die ten dienste kan staan van de toekomstige werkkring. De beschikbare studieduur is echter beperkt. Om een goede aansluiting met de arbeidsmarkt te verzekeren moeten opleidingsrichtingen daarom keuzes maken, waarin de beperkte middelen een zo goed mogelijk resultaat opleveren. Deze noodzaak tot het maken van keuzes levert een aantal spanningen binnen een curriculum op. Hierdoor bevinden onderwijsprogramma's zich in de praktijk tussen een aantal uitersten waarin een bepaald belang centraal staat. Zeker bij de heroriëntatie van een studierichting is een expliciete overweging van deze spanningen van belang. In dit hoofdstuk wordt daarom ingegaan op een aantal criteria die van belang zijn voor de arbeidsmarktpositie van een opleiding, maar die onderling veelal tegenstrijdig zijn, zodat in de praktijk een balans gevonden moet worden tussen de diverse belangen.

Ten eerste dient voor de betreffende opleiding uiteraard een zekere vraag op de arbeidsmarkt te zijn. Om een goede arbeidsmarktpositie van de afgestudeerden te bevorderen dient daarom duidelijk te zijn in welke functies zij terecht komen en welke kwalificaties voor deze functies vereist zijn. De vraag naar afgestudeerden is echter in twee opzichten een relatief begrip. Ten eerste kan arbeidsmarktvraag van beperkte omvang een interessant domein zijn voor een studierichting die qua omvang hieraan is aangepast. Daarnaast zullen werkgevers als hun gevraagd wordt wat zij van afgestudeerden verwachten een eisenpakket formuleren dat in het licht van de beperkte opleidingsmogelijkheden ondenkbaar is. Zij hopen op het schaap met de vijf poten, terwijl ze in de praktijk beseffen dat ook hun recruteringsmogelijkheden beperkt zijn. Meer van belang is daarom de vraag of een afgestudeerde gezien zijn loonkosten een aantrekkelijk alternatief is voor andere wellicht goedkopere werknemers. Voor afgestudeerde gezondheidswetenschappers – die op sommige terreinen van de arbeidsmarkt een belangrijke concurrentie van HBO'ers lijken te ondervinden – betekent dit derhalve dat zij danwel een duidelijke meerwaarde boven de HBO'ers moeten leveren om een academisch salaris te rechtvaardigen of genoegen moeten nemen met een positie die gelijkwaardig is aan die van een HBO'er.

Door ontwikkelingen in de maatschappij en de beroepen waar een opleiding zich op richt, zullen de benodigde kwalificaties aan verandering onderhevig zijn. Een opleiding zal dus hierop voortdurend moeten anticiperen om zich niet uit de markt te prijzen. Het heeft echter weinig zin om te ver vooruit te lopen op bepaalde veranderingen. Een aantal onderwijsvernieuwingen komt voort uit de gedachte dat het goed zou zijn voor de maatschappij of de werkgevers als afgestudeerden bepaalde kwalificaties zouden bezitten. Als deze gedachte echter (nog) niet ondersteund wordt door de werkgevers zelf, dan zal deze innovatie geen verbetering van de arbeidsmarktpositie van de individuele student betekenen.

Naast de vraag op de arbeidsmarkt is echter ook het aanbod van studenten een cruciale factor. Puur vanuit de vraag gedacht proberen opleidingen vaak de meest getalenteerde leerlingen binnen te halen om zo het beste aan de wensen van de arbeidsmarkt te kunnen voldoen. Als het al lukt deze leerlingen binnen te halen kan de vraag gesteld worden of hiermee de opleiding wel de hoogste toegevoegde waarde levert. Deze getalenteerden zouden immers ook met een andere opleiding wel goed terecht komen op de arbeidsmarkt. Deze studenten zullen dan ook snel geneigd zijn voor een andere opleiding te kiezen. In de praktijk blijkt het dan ook moeilijk om een instroom op het nagestreefde niveau te realiseren. Realistischer is het daarom om zich te richten op die leerlingen voor wie juist de betreffende opleiding een grote meerwaarde aan arbeidsmarktmogelijkheden biedt. Het gaat daarbij niet om het hoogst haalbare absolute niveau, maar om de grootste bijdrage aan iemands persoonlijke ontwikkeling c.q. arbeidsmarktsucces. In dat geval lopen de belangen van student en opleiding parallel, en zal het meest bevorderd worden dat de instroom van leerlingen op peil blijft.

In het streven om de studenten zoveel mogelijk toe te rusten voor hun latere positie op de arbeidsmarkt, bestaat er een voortdurende neiging elementen toe te voegen aan het curriculum, bijvoorbeeld omdat werkgevers aangeven dat de afgestudeerden op dit punt tekort schieten. Als men er echter vanuit gaat dat het studieprogramma 'vol' is, betekent meer van het ene altijd minder van het andere. Ook hierbij dient dus een afweging gemaakt te worden van prioriteiten. Voor de hand ligt het elementen die relatief eenvoudig in de werksituatie aangeleerd kunnen worden plaats te laten maken voor curriculumonderdelen die met name tijdens de studie het beste worden aangeleerd. Zo valt te verwachten dat vakinhoudelijke basiskennis na afloop van de studie moeilijk aan te leren is, terwijl een aantal specifieke vaardigheden voor de werksituatie (onderhandelen, schrijven) of specifieke kennis van de situatie in een bepaalde branche ook 'on the job' nog kan worden verworven.

De neiging om steeds meer elementen in een opleiding te willen stoppen gaat overigens vaak samen met een verdere toespitsing van de opleiding op een specifiek beroep. De voorgestelde aanpassingen van het onderwijsprogramma

komen immers voort uit ervaringen met het werken in bepaalde beroepen waarop de opleiding zich sterk richt. Deze toespitsing heeft echter als mogelijk gevolg dat de opleiding minder goed aansluit op andere beroepen. In het algemeen blijkt bij een groot aantal opleidingsrichtingen echter meer dan de helft van de afgestudeerden terecht te komen in functies waar de opleiding zich in eerste instantie niet op richt. Deze uitwijk kan voortkomen uit structurele problemen met het vinden van werk in de eigen richting, maar kan ook het gevolg zijn van een verschoven belangstelling van de student en tijdelijke fluctuaties in de werkgelegenheid. Voor de afgestudeerden kan het daarom waardevol zijn dat de kennis die zij gedurende de opleiding verwerven ook buiten het specifieke domein bruikbaar is. Daarom moet voorkomen worden dat een te specifiek programma de uitwijkmogelijkheden onnodig inperkt en de afgestudeerden kwetsbaar maakt voor conjunctuurschommelingen en andere onverwachte veranderingen (zie De Grip en Heijke, 1991). Hierbij moet overigens een onderscheid worden gemaakt tussen een curriculum dat iedereen een brede toegang tot de arbeidsmarkt verschaft en een curriculum vol keuzemogelijkheden, waardoor studenten gedurende de studie een richting uit kunnen gaan die het beste bij hen past. In dat tweede geval blijft gegeven de gemaakte keuze de positie van de student immers kwetsbaar, omdat de mogelijkheden op de arbeidsmarkt vooraf nooit volledig bekend zijn. Wel bieden keuzetrajecten de mogelijkheid om de studie beter aan te laten sluiten bij de – zich ontwikkelende – interesses van studenten, en worden cruciale keuzes pas later in de studie gemaakt. Op dat moment is de tijd tussen keuze en intrede op de arbeidsmarkt korter, en is tevens de student inhoudelijk beter op de hoogte, waardoor de keuzes doelbewuster kunnen worden gemaakt.

Met name voor multidisciplinaire studierichtingen zijn de genoemde spanningen in het curriculum vaak groot. Waar bij een monodisciplinaire studie één vak wordt aangeleerd dat veelal op verschillende plaatsen op de arbeidsmarkt bruikbaar is, richten multidisciplinaire opleidingen zich doorgaans op één specifiek terrein op de arbeidsmarkt door alle vakgebieden die hiervoor relevant zijn in een studie te combineren. Er worden dus meer vakgebieden gedoceerd – en dus minder diepgang bereikt – om daarmee een beperkter domein op de arbeidsmarkt te bedienen. Het succes van een multidisciplinaire studie zal het grootst zijn als aan de ene kant een sterke behoefte bij werkgevers bestaat aan multidisciplinair geschoolde krachten, en aan de andere kant de veelheid aan vakken zoveel mogelijk kan worden geïntegreerd, om daarmee het verlies aan diepgang zoveel mogelijk te beperken.

Een voorbeeld van dit dilemma is te vinden in Borghans en Hoevenberg (1994). Hier wordt onderzocht welke perspectieven een studierichting Biomedische Technologie op de arbeidsmarkt heeft. Prof. Grimbergen van de Universiteit van Amsterdam merkt hierin op dat hij liever een arts en een fysicus aanneemt dan iemand die

een combinatie van beide vakken heeft gehad. De biomedisch technoloog heeft volgens hem van beide gebieden te weinig kennis. Omdat het biomedisch onderzoek in grotere teams wordt verricht denkt hij meer gebaat te zijn met twee samenwerkende monodisciplinair geschoolde onderzoekers. Belangrijker is echter dat volgens hem beide vakgebieden in essentie onverenigbaar zijn. Een technicus denkt anders dan een medicus waardoor een echte combinatie onmogelijk is.

Om een multidisciplinaire studierichting zoveel mogelijk tot zijn recht te laten komen moet dus gezocht worden naar een integrerend kader, waarbij men zich sneller de verschillende vakgebieden eigen maakt dan door afzonderlijke studies van de diverse vakgebieden. Dit lukt uiteraard het beste als er vakgebieden worden geïntegreerd die in hun aard goed te verenigen zijn. Het klassieke voorbeeld hiervan zijn wis- en natuurkunde. De moeilijkheid deze integratie te bewerkstelligen blijkt echter veelal uit de neiging om de afzonderlijke vakken binnen het curriculum toch weer hun eigen plaats te geven, omdat dan in de ogen van de verantwoordelijke docenten meer diepgang wordt bereikt. Het integrerend kader is dan kennelijk niet afdoende om meer te bereiken dan losstaande vakken naast elkaar kunnen bieden.

Ten slotte zijn ook in de volgorde waarin verschillende vakken in de studie aan de orde komen tegengestelde belangen aanwezig. Vanuit de gedachte het studieproces zo efficiënt mogelijk te laten verlopen zou gestart moeten worden met vakken die een gunstige invloed hebben op het gemak waarmee men latere vakken bestudeert. Daarnaast kunnen onderwerpen die niet sterk aan veroudering onderhevig zijn zonder problemen aan het begin van de studie gegeven kunnen worden. Aan het eind van de studie – of mogelijk pas na de studie tijdens het werk – zal de aandacht uit moeten gaan naar kennis die sterk leunt op de genoemde basiskennis of naar onderwerpen die een sterk actueel karakter hebben en daardoor snel kunnen verouderen.

Naast deze leerefficiëntie dienen studenten echter zo snel mogelijk kennis te maken met de aard en de moeilijkheidsgraad van de gekozen opleiding. Hierdoor wordt bevorderd dat snel duidelijk zal zijn of studenten zich daadwerkelijk aangesproken voelen tot de opleiding en zij over voldoende capaciteiten beschikken om de opleiding met succes af te ronden. De VSNU (1991) benadrukt deze selecterende rol van de propedeuse. Voor het goed functioneren van een opleiding op lange termijn is transparantie immers noodzakelijk. Dit betekent dat toekomstige studenten, propedeuse-studenten en ook werkgevers een goed beeld moeten hebben van de aard van de opleiding, omdat frustraties over niet waargemaakte verwachtingen in de toekomst de positie van een opleiding, zowel vanuit het gezichtspunt van de student als vanuit de werkgevers, alleen maar kan schaden. De inhoud en doelstel-

ling van de studie moeten daarom duidelijk zijn voor studenten en werkgevers en moet, zoals Van Wijmen (1996) stelt, de vlag de lading dekken.

3 Branches en beroepen

Van de gezondheidswetenschappers in de M-stroom die in 1993 zijn afgestudeerd blijkt in het najaar 1994 – dus gemiddeld ongeveer anderhalf jaar na afstuderen – tweederde in de gezondheidszorg te werken. Tabel 3.1 geeft aan dat daarnaast een aanzienlijk deel van de afgestudeerden in het onderwijs terecht is gekomen, terwijl ook de overheid, de zakelijke dienstverlening en de chemische industrie (farmacie) redelijk belangrijke afnemers zijn.

Tabel 3.1
Belangrijkste branches waar afgestudeerden uit 1993 werk vonden

Branche	%
Chemische industrie	5
Handel consumentenartikelen	2
Zakelijke dienstverlening	5
Openbaar bestuur	6
Onderwijs	16
Gezondheids- en welzijnszorg	65
Overige branches	2

Opmerkelijk is overigens dat slechts 4% (namelijk 2% in de handel en 2% in de overige branches) van de afgestudeerden buiten de genoemde branches werkzaam is. Doorgaans is het aantal afgestudeerden dat werk vindt in branches die minder duidelijk met de betreffende studie verbonden zijn veel groter.

Tabel 3.2
Percentage afgestudeerden uit 1993 met werk voor de drie belangrijkste branches per afstudeerrichting

Branche	BB %	VW %	TGW %	totaal %
Overheid	13	3	10	6
Onderwijs	9	11	70	16
Gezondheids- en welzijnszorg	50	78	10	65
Overige branches	28	8	10	7

Tabel 3.2 geeft de verdeling van de afgestudeerden per afstudeerriching aan. Omdat er slechts een beperkt aantal respondenten van Theorie van de Gezondheids-wetenschappen zijn, zijn de betreffende percentages op 10-tallen afgerond. Zoals verwacht zou worden blijken afgestudeerden Beleid en Beheer relatief vaker

bij de overheid terecht te komen en vinden verplegingswetenschappers vaker werk in de gezondheidszorg zelf. Voor de TGW's is het onderwijs een belangrijke werkgever.

Omdat verwacht kan worden dat met name de deeltijdstudenten werk hebben in de gezondheidszorg, omdat ze daar mogelijk gedurende de studie reeds werkzaam waren, wordt in tabel 3.3 voor respectievelijk de voltijds- en deeltijdstudenten per afstudeerrichting aangegeven welk deel werkzaam is in de gezondheidszorg. Een aantal groepen is te klein om betrouwbare gegevens over te verschaffen. Hierdoor kan alleen voor verplegingswetenschap zowel van de voltijds- als van de deeltijdstudenten het percentage afgestudeerden dat werkt in de gezondheidszorg worden aangegeven. Met name de deeltijdstudenten van verplegingswetenschap blijken vaak in de gezondheidszorg werkzaam te zijn.

Tabel 3.3
Percentage afgestudeerden uit 1993 met werk in de gezondheidzorg opgesplitst naar voltijd-deeltijd en per afstudeerrichting

Richting	Voltijd %	Deeltijd %	Totaal %
BB	48	-	50
VW	67	87	78
TGW	-	-	10

In tabel 3.4 wordt een vergelijkbare opsplitsing gemaakt tussen studenten met een HBO-vooropleiding en andere vooropleidingen (met name VWO). Bij deze opsplitsing zijn alleen bij Beleid en Beheer voldoende afgestudeerden in beide categorieën om informatie te kunnen verstrekken.

Tabel 3.4
Percentage afgestudeerden uit 1993 met werk in de gezondheidzorg opgesplitst naar vooropleiding per afstudeerrichting

	HBO %	Andere vooropl. %	Totaal %
BB	89	35	50
VW	79	-	78
TGW	-	-	10

Hier blijkt dat met name de studenten met een HBO-vooropleiding vaak in de gezondheidszorg werkzaam zijn. Hoewel het hier voltijdstudenten betreft, zullen zij

mede op basis van hun HBO-diploma kennelijk makkelijker een weg hebben kunnen vinden naar de gezondheidszorg. Uit vergelijking met tabel 3.3 blijkt overigens dat bij verplegingswetenschappers met een voltijdopleiding, die vrijwel altijd een HBO-vooropleiding hebben, het percentage afgestudeerden dat werkzaam is in de gezondheidszorg lager is dan het percentage BB'ers met een HBO-vooropleiding in de gezondheidszorg.

Tabel 3.5
Verdeling van de afgestudeerden werkzaam in de gezondheidszorg over de sub-branches

Sub-branche	BB %	VW %	Totaal %
Algemene ziekenhuizen	13	23	20
Extramurale medische verzorging	6	20	17
Academische ziekenhuizen	19	13	14
Zwakzinnigeninrichting	13	13	13
Psychiatrische ziekenhuizen	-	10	8
Categorale ziekenhuizen	19	3	6
Verpleeghuizen	6	6	6
Overig	25	12	15

Tabel 3.5 geeft aan hoe de afgestudeerden van de verschillende richtingen die werkzaam zijn in de gezondheidszorg, verdeeld zijn over de sub-branches. Er zijn geen grote verschillen tussen verplegingswetenschap en beleid en beheer. Alleen blijken verplegingswetenschappers zoals verwacht vaker in de extramurale medische verzorging werk te vinden. Zowel bij beleid en beheer als bij verplegingswetenschap is ongeveer 50% van de groep die werkzaam is in de medische sector in dienst van een ziekenhuis. Uit de achterliggende data blijken geen significante verschillen tussen de deeltijd- en voltijdstudenten en tussen de studenten met een HBO-vooropleiding en met een VWO-vooropleiding.

Tabel 3.6 laat zien hoe de verdeling over de branches zich de afgelopen jaren heeft ontwikkeld[1]. Hoewel de bestemmingen van de afgestudeerden van jaar tot jaar verschillen zijn er weinig duidelijke trends te bespeuren. Wel is een duidelijke toename waarneembaar in het aandeel van verplegingswetenschappers dat werk heeft gevonden in de gezondheidszorg. Verder neemt het aandeel van de afgestudeerden dat werkzaam is in de zakelijke dienstverlening behoorlijk af vanaf 1992.

1. Overigens verschilt de gehanteerde bedrijfstakindeling voor 1994 enigszins van de indeling die daarvoor werd gebruikt, waardoor mogelijk lichte verschuivingen kunnen plaatvinden.

Tabel 3.6
Ontwikkelingen in de tijd van de werkgelegenheid per branche

Branche	Enquêtejaar 1990 %	1991 %	1992 %	1993 %	1994 %
Zakelijke dienstverlening	19	15	5	7	5
Overheid	2	11	4	3	6
Onderwijs	18	13	19	15	16
Gezondheids- en welzijnszorg	54	53	66	70	65
Waarvan: BB	59	50	67	55	50
VW	45	66	69	81	78
Overig	7	8	6	5	8

Tabel 3.7 geeft aan in welke beroepsgroepen de gezondheidswetenschappers van de M-stroom werkzaam zijn. Het blijkt dat vooral veel afgestudeerden werkzaam zijn in de hogere gezondheidszorg en verpleegkundige beroepen[2] en in de zogenaamde wetenschappelijke beroepen op terrein van gedrag en maatschappij. Het gaat bij beide groepen om ongeveer een kwart van de afgestudeerden. Slechts 4% van de afgestudeerden met werk is manager.

Bij iedere beroepsgroep staan tevens de belangrijkste beroepen vermeld. In tabel 3.8 wordt van de belangrijkste beroepen de verdeling per studierichting aangegeven. De gezondheidszorg beroepen blijken vooral (hoofd)verpleegkundigen te betreffen, terwijl de groep afgestudeerden in de wetenschappelijke beroepen op terrein van gedrag en maatschappij verdeeld is over beleidsmedewerkers en sociaal/cultureel onderzoekers. Voor de richtingen valt op dat met name verplegingswetenschappers vaak werkzaam zijn als verpleegkundige of hoofdverpleegkundige, terwijl veel afgestudeerden van Beleid en Beheer beleidsmedewerker op sociaal/cultureel gebied zijn. Bij Theorie van de Gezondheidswetenschappen zijn de percentages op tientallen afgerond vanwege de geringe omvang van de groep. Zij blijken vooral werk te vinden in beleid en onderzoek.

2. Het CBS spreekt in de beroepenclassificatie 1992 (SBC '92) over hogere (para)medische beroepen, waarbij zij doelt op zowel de paramedische beroepen als de verpleegkundige beroepen op dit niveau. Gezien het strikte onderscheid dat de wet maakt tussen deze twee beroepscategorieën wordt deze beroepsklasse in dit rapport als hogere gezondheidszorgberoepen aangeduid. De CBS-categorie wetenschappelijke (para)medische beroepen betreft medici, onderzoekers en voorlichters op medisch gebied, zodat hiervoor de term wetenschappelijke gezondheidszorgberoepen zal worden gebruikt. De CBS-term (hoofd)verpleegkundige ziekenhuis is vervangen door (hoofd)verpleegkundige instelling.

Tabel 3.7
Belangrijkste beroepsgroepen waar afgestudeerden uit 1993 werk vonden

Beroepsgroep	%
Hogere gezondheidszorgberoepen	26
fysiotherapeut	
verpleegkundige instelling	
wijk-, school-, particulier verpleegkundige	
hoofdverpleegkundige instelling	
artsen-, dierenartsenbezoeker; vertegenwoordiger farmac. produkten	
Hogere administratieve, commerciële, economische beroepen,ed.	11
Hogere beroepen op terrein van gedrag en maatschappij ed.	13
beleidsmedewerker maatschappelijk werk	
bedrijfshoofd middelgrote instelling voor maatschappelijk werk	
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	3
Wetenschappelijke gezondheidszorgberoepen	7
wet. onderzoeker (dier)geneeskunde,tandheelkunde	
gezondheidsvoorlichtings- en opvoedingsconsulent	
Wetenschappelijke beroepen op terrein van gedrag en mij ed.	26
beleidsmedewerker sociaal/cultureel werk	
sociaal/cultureel onderzoeker	
Managers (wet. denk- en werkniveau)	4
manager farmac. industrie, ziekenhuis, medisch lab., (op)voed. voorlichting ed.	
bestuurder, manager overheidsinstelling, openbaar bestuur	
manager thuiszorginstelling, bejaardentehuis, kinderopvang	
Overige	10

Tabel 3.8
Belangrijkste beroepen waar afgestudeerden uit 1993 werk vonden per afstudeerrichting

Beroep	Totaal %	BB %	VW %	TGW %
Verpleegkundige instelling	13	3	18	-
Wijk-, school-, particulier verpleegkundige	4	-	6	-
Hoofdverpleegkundige ziekenhuis	8	6	9	-
Artsen-, dierenartsenbezoeker	6	13	4	-
Beleidsmedewerker maatschappelijk werk	9	3	11	20
Wet. onderzoeker geneeskunde	7	3	7	30
Beleidsmedewerker sociaal, cultureel werk	20	25	18	20
Sociaal, cultureel onderzoeker	6	-	7	30

Uit de achterliggende cijfers blijkt dat er per afstudeerrichting geen significante verschillen bestaan in het percentage afgestudeerden die een 'gezondheids-zorgberoep' hebben tussen voltijd- en deeltijdstudenten en studenten met een HBO-afkomst en VWO'ers. Over het algemeen kan er nauwelijks gesproken worden van trends in deze beroepenverdeling. Opvallend is echter de sterke opkomst van het beroep artsenbezoeker, dat met name voor Beleid en Beheer steeds belangrijker

lijkt te worden. Tabel 3.9 laat zien dat steeds meer afgestudeerden ongeveer na het einde van de studie in dit beroep werkzaam zijn.

Tabel 3.9
Aandeel van de werkende afgestudeerden dat werkzaam is als artsenbezoeker

Enquêtejaar	Totaal %	BB %	VW %	TGW %
1990	-	-	-	-
1991	-	-	-	-
1992	1	-	1	-
1993	4	6	2	-
1994	6	13	4	-

Daarnaast valt een duidelijke trend waar te nemen in het aandeel afgestudeerden dat werkzaam is als verpleegkundige of hoofdverpleegkundige. Tabel 3.10 laat zien dat deze groei met name bij de afstudeerrichting verplegingswetenschap heeft plaatsgevonden. Dit hoge percentage verpleegkundigen onder de afgestudeerden van verplegingswetenschap in 1994 betreft zeker niet alleen de deeltijders, die wellicht reeds werkzaam zijn in de verpleging tijdens de studie en op het moment van de enquête nog steeds dezelfde baan vervullen. Het blijkt dat van de voltijds-studenten verplegingswetenschap 37% verpleegkundige is, terwijl dit 26% van de deeltijders betreft.

Tabel 3.10
Aandeel van de werkende afgestudeerden dat werkzaam is als verpleegkundige (zowel hoofdverpleegkundige, verpleegkundige instelling, als wijkverpleegkundige)

Enquêtejaar	Totaal %	BB %	VW %	TGW %
1990	3	-	13	-
1991	10	6	18	-
1992	19	10	23	-
1993	24	4	38	-
1994	25	9	32	-

De cijfers lijken dus aan te geven dat een aanzienlijk deel van de afgestudeerden terecht komt in de beroepen waarop de opleiding zich lijkt te richten. Vergeleken met andere studierichtingen komen weinig afgestudeerden buiten het specifieke

beroepsdomein terecht. Daarentegen groeit het percentage afgestudeerden van de M-stroom dat anderhalf jaar na afstuderen werkzaam is als verpleegkundige of als artsenbezoeker.

4 Ontwikkelingen in de vraag

Een belangrijke determinant voor de arbeidsmarktperspectieven van een opleiding wordt gevormd door de ontwikkelingen in vraag en aanbod. Om inzicht in de toekomstige perspectieven voor de M-stroom te krijgen is daarom naast een analyse van de kwalitatieve aansluiting een overzicht van deze kwantitiatieve ontwikkelingen van belang. In ROA (1995a en b) wordt voor de periode 1995-2000 een beeld geschetst van de verwachte arbeidsmarktontwikkelingen per opleidingstype en beroepsklasse. In dit hoofdstuk wordt deze informatie toegespitst op de beroepen die voor de M-stroom het meest relevant zijn.

De medische sector maakt al sinds lange tijd een groei door. Ondanks beleidsvoornemens deze groei te laten verminderen voorspelde het Centraal Planbureau (1996) onlangs ook voor de komende jaren een volumeontwikkeling van 1,5% per jaar. Vanwege een lichte toename van de arbeidsproduktiviteit betekent dit naar verwachting een toename van de werkgelegenheid met 1,25% per jaar. In de hier gehanteerde prognoses wordt overigens nog van een groei van 2% uitgegaan. Deze groei zal overigens niet in alle beroepen in de gezondheidszorg even sterk zijn. Tabel 4.1 geeft daarom voor een aantal relevante beroepen de verwachte groeiontwikkeling aan, zowel als geheel als specifiek voor de kwartaire sector. Deze groei per beroepsklasse wordt aangeduid als uitbreidingsvraag.

Tabel 4.1
Verwachte ontwikkelingen totale uitbreidingsvraag 1995-2000 voor enkele relevante beroepsklassen en voor de kwartaire sector in het bijzonder

Beroepsklasse	Totaal groei per jaar		Kwartaire sector groei per jaar	
Docenten voortgezet onderwijs	1,3	gemiddeld	2,9	hoog
Artsenbezoekers	1,0	gemiddeld	-	-
Verpleegkundigen	2,8	hoog	2,8	hoog
Hoger leidinggevenden	3,4	erg hoog	2,8	hoog
Beleidsmedewerkers	-4,0	erg laag	2,0	hoog
Sociale wetenschappers	0,6	gemiddeld	1,4	gemiddeld

De belangrijkste beroepsklassen voor de M-stroom van gezondheidswetenschappen blijken, met uitzondering van beleidsmedewerkers, allemaal een groei door te maken. Voor docenten, arstenbezoekers en sociale wetenschappers is deze groei gemiddeld. Voor verpleegkundigen en hoger leidinggevenden hoog tot erg hoog. Voor de meeste van deze beroepsklassen blijkt de groei in de kwartaire sector hoger te liggen dan voor de arbeidsmarkt als geheel. Met name voor beleidsmedewerkers is het verschil opvallend groot. In de kwartaire sector wordt voor deze beroepsklasse een groei verwacht, terwijl er in totaal een aanzienlijke krimp wordt

voorzien. Ook voor de docenten en sociale wetenschappers groeit de vraag in de kwartaire sector sterker dan elders. De vraag voor hoger leidinggevenden in de kwartaire sector groeit minder sterk dan elders, maar ook hier blijft sprake van een hoge uitbreidingsvraag.

De mogelijkheden voor nieuwkomers op de arbeidsmarkt om werk te krijgen worden echter niet alleen bepaald door de uitbreidingsvraag. Ook het vertrek van een zittende medewerker vanwege pensioen, arbeidsongeschiktheid e.d. geeft als de plaats opnieuw opgevuld wordt mogelijkheden voor nieuwkomers. In tabel 4.2 wordt daarom voor dezelfde beroepen aangegeven hoe groot naar verwachting de vervangingsvraag zal zijn. Deze gegevens met betrekking tot de vervangingsvraag kunnen echter niet specifiek voor de medische sector worden gepresenteerd. Opvallend laag is de vervangingsvraag bij de artsenbezoekers. Omdat dit beroep de laatste jaren een sterke ontwikkeling heeft doorgemaakt is een groot deel van de werkenden momenteel relatief jong. Voor de meeste andere beroepen wordt een jaarlijkse vervangingsvraag van ten minste 4% verwacht. Met name bij de beleidsmedewerkers zal de vervangingsvraag erg hoog zijn. De gemiddelde leeftijd van de beleidsambtenaren is erg hoog. Het gaat hier zoals gezegd om de vrijkomende plaatsen die weer opnieuw worden bezet. Het vertrek vanwege de krimp, zoals aangegeven in tabel 4.1 is hierbij dus niet meegerekend.

Tabel 4.2
Verwachte ontwikkelingen vervangingsvraag 1995-2000 voor enkele relevante beroepsklassen (gemiddeld jaarlijks percentage)

Beroepsklasse	%	Typering
Docenten voortgezet onderwijs	4,3	gemiddeld
Artsenbezoekers	1,9	erg laag
Verpleegkundigen	4,8	hoog
Hoger leidinggevenden	4,8	hoog
Beleidsmedewerkers	5,8	erg hoog
Sociale wetenschappers	3,9	gemiddeld

Voor het beroep beleidsambtenaar komen de komende jaren jaarlijks dus 5,8% baanopeningen, ondanks de krimpende werkgelegenheid in dit beroep. Een nog groter aantal baanopeningen is te verwachten bij de verpleegkundigen, maar vooral bij de hoger leidinggevenden. Het overzicht van de baanopeningen wordt gegeven in tabel 4.3. Afgezien van de artsenbezoekers wordt voor alle genoemde beroepsklassen minstens een gemiddeld aantal baanopeningen tot 2000 verwacht. Daar komt bij dat voor sociale wetenschappers en docenten in de kwartaire sector meer groei wordt voorzien dan elders. Aan de vraagkant lijken de perspectieven voor de M-stroom van gezondheidswetenschappen dan ook gunstig te zijn.

Tabel 4.3
Verwachte ontwikkelingen baanopeningen 1995-2000 voor enkele relevante beroepsklassen (gemiddeld jaarlijks percentage)

Beroepsklasse	%	Typering
Docenten voortgezet onderwijs	5,6	gemiddeld
Artsenbezoekers	2,9	laag
Verpleegkundigen	7,6	hoog
Hoger leidinggevenden	8,2	hoog
Beleidsmedewerkers	5,8	hoog
Sociale wetenschappers	4,5	gemiddeld

Tegenover deze vraagontwikkelingen staan de ontwikkelingen van de instroom van afgestudeerden. Prognoses voor de instroom en uitstroom van studenten in het wetenschappelijk onderwijs worden opgesteld door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in de *WO verdeelraming 1992*. Met name voor gezondheidswetenschappen blijken deze voorspellingen echter nogal te variëren per jaar. Tabel 4.4 geeft voor een aantal jaren de prognoses zoals die werden opgesteld in respectievelijk 1992 en 1994 van de ontwikkeling van het aantal eerstejaars (OC&W, 1994). Terwijl in 1992 nog werd uitgegaan van een zeer sterke daling van het aantal eerstejaars studenten, wordt bij de prognoses van 1994 uitgegaan van een vrijwel stabiele situatie. Het is echter niet duidelijk waardoor deze grote verschillen veroorzaakt worden.

Tabel 4.4
Verwachte ontwikkeling van het aantal eerstejaars gezondheidswetenschappen volgens prognoses uit 1992 en 1994

Jaar	Prognose '92	Prognose '94
1990	578	578
1991	450	450
1992	423	518
1993	387	523
1994	348	487
1995	312	481
1996	282	483
1997	252	483
2000	171	496

Tabel 4.5 geeft aan hoe de verwachte ontwikkelingen bij verwante studierichtingen zijn. Hierbij wordt uitgegaan van de prognoses uit 1994. In een aantal gevallen lopen de cijfers echter nogal uiteen met de gegevens over de vooraanmeldingen. Kennelijk zijn de prognoses al gedeeltelijk achterhaald. Op grond van de prognoses

mag verwacht worden dat bij de meeste studierichingen de instroom constant blijft. Alleen in Rotterdam verwacht het Ministerie een toename van 1995 tot 2000 van 50%.

Tabel 4.5
Verwachte ontwikkeling van het aantal eerstejaars in verwante richtingen, prognoses 1994

Richting	1995	2000
RUL: Medische biologie	67	59
EUR: Beleid en management van de gezondheidszorg	163	248
UvA: Medische biologie	21	22
KUN: Gezondheidswetenschappen	87	93
RL: Gezondheidswetenschappen	481	496

Geconcludeerd kan worden dat de kwantitatieve ontwikkelingen aan de vraagkant voor de arbeidsmarkt van de M-stroom van gezondheidswetenschappen gunstig genoemd kunnen worden. De cijfers met betrekking tot de aanbodkant van de markt bevatten een grote mate van onduidelijkheid, maar er lijkt zowel de afgelopen als de komende jaren geen sprake te zijn van een sterk groeiend aanbod van afgestudeerden op de arbeidsmarkt.

5 Uitwijkmogelijkheden en conjunctuurgevoeligheid

Zoals in hoofdstuk 2 werd opgemerkt is voor de arbeidsmarktpositie van een opleiding niet alleen van belang dat de opleiding goed aansluit op de meest voor de hand liggende beroepen. Het is tevens van belang dat afgestudeerden in het geval het nodig mocht zijn uit kunnen wijken naar andere branches of beroepen, waarbij ze ook in dat geval in voldoende mate baat hebben van hun opleiding. In Borghans en Koeslag (1994) wordt een vergelijking gemaakt tussen de uitwijkmogelijkheden van afgestudeerden Beleid en Beheer en economen. Het blijkt dat economen een veel breder beroepsdomein hebben dan BB'ers en daardoor dus minder kwetsbaar zijn voor schommelingen in de werkgelegenheid in een bepaalde sector.

Tabel 5.1 geeft op vergelijkbare wijze een indicator voor de uitwijkmogelijkheden van de afstudeerrichtingen binnen gezondheidswetenschappen en ter vergelijking ook de andere studierichtingen aan de Rijksuniversiteit Limburg. De tabel geeft zowel de uitwijkmogelijkheden naar beroep en branche weer. Het cijfer kan geïnterpreteerd worden als een equivalent van het aantal banen of branches waarin de afgestudeerden werk vinden. In de praktijk zijn afgestudeerden niet in alle beroepen of branches in gelijke mate vertegenwoordigd. De indicator voor uitwijkmogelijkheden weegt daarom het belang van een bepaald beroep (branche) voor de arbeidsmarkt van de betreffende afstudeerrichting. Daardoor zal men de afgestudeerden in meer (met name kleine) beroepen aantreffen dan de indicator aangeeft.

Tabel 5.1
Uitwijkmogelijkheden (equivalent aantal banen) naar beroep en branche voor de afstudeerrichtingen van gezondheidswetenschappen en enkele andere studierichtingen aan de RL, 1994

Richting	Uitwijkmogelijkheden	
	Beroep	Branche
Beleid en beheer	10,6	3,5
Verplegingswetenschap	10,2	1,6
Theorie van de GW	3,6	1,1
Bewegingswetenschap	7,2	3,0
Biologische GK	9,0	5,2
Geestelijke GK	2,7	2,7
GVO	11,6	2,5
Geneeskunde	4,4	1,2
Rechten	8,4	4,1
Bedijfseconomie	16,9	8,0
Algemene economie	-	-

De afgestudeerden van diverse richtingen binnen gezondheidswetenschappen blijken dus veel sterker dan economen afhankelijk te zijn van de ontwikkelingen in één bepaalde branche, de gezondheidszorg. Ook rechten heeft naar branche – zij het in veel mindere mate dan economie – meer uitwijkmogelijkheden dan de meeste richtingen binnen gezondheidswetenschappen. Binnen de M-stroom zijn met name Verplegingswetenschap en Theorie van de Gezondheidswetenschappen voor hun werkgelegenheid sterk afhankelijk van één branche. Zij zijn in dit opzicht vergelijkbaar met geneeskunde. Ook hier heeft bedrijfseconomie echter een aanzienlijk breder beroepsdomein dan gezondheidswetenschappen. Borghans en Koeslag (1994) laten verder zien dat als afgestudeerden Beleid en Beheer uit moeten wijken naar een andere baan, zij veel sneller genoegen moeten nemen met een aanzienlijk lager salaris, terwijl economen vaak nog banen buiten hun directe beroependomein vinden die toch goed worden betaald.

Het voordeel van een breed scale aan uitwijkmogelijkheden is gelegen in het feit dat afgestudeerden minder afhankelijk zijn voor het vinden van werk van één specifiek beroep of één specifieke branche. Deze afhankelijkheid maakt de student kwetsbaar voor werkgelegenheidschommelingen op dit deel van de arbeidsmarkt, maar ook voor veranderingen in zijn individuele voorkeuren. Overigens is met betrekking tot de werkgelegenheidsrisico's de noodzaak tot het hebben van voldoende uitwijkmogelijkheden bij gezondheidswetenschappen lager dan bij een studie als economie. De risico's van plotselinge veranderingen in de werkgelegenheid lijken binnen de medische sector laag te zijn. Dit risico kan worden aangegeven met de conjunctuurindicator, die staat weergegeven in tabel 5.2.

Tabel 5.2
Conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid voor enkele relevante beroepsklassen en de medische sector

Beroepsklasse	Conjunctuur-gevoeligheid	Typering
Docenten voortgezet onderwijs	1,07	gemiddeld
Artsenbezoekers	0,88	gemiddeld
Verpleegkundigen	0,46	laag
Hoger leidinggevenden	0,94	gemiddeld
Beleidsmedewerkers	0,43	laag
Sociale wetenschappers	0,46	laag
Medische sector	0,41	laag

6 Werkloosheid en de kwaliteit van het werk

Een belangrijke indicatie voor de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt wordt gegeven door informatie over de mate waarin afgestudeerden in staat zijn werk te vinden en over het niveau van dit werk. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op deze werkloosheid en de kwaliteit van het werk.

Tabel 6.1 geeft een overzicht van de ontwikkeling van de werkloosheid onder afgestudeerden van de M-stroom van gezondheidswetenschappen. Hierbij is gebruik gemaakt van de werkloosheidsdefinitie van het Centraal Planbureau: werkzoekenden zonder baan. Dit betreft afgestudeerden die op het moment van enquête geen baan hebben van minstens 12 uur, maar die dit wel willen en die op korte termijn beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt. Deze definitie kan nogal verschillen van definities zoals geregistreerde werkloosheid en werkloosheid als maatschappelijke positie. Zo blijkt bijvoorbeeld dat van de 10,1% werklozen in 1994 slechts eenderde werkloosheid als maatschappelijke positie opgeeft. Bijna 30% geeft aan onbetaald werk te verrichten, terwijl daarnaast een aantal werklozen studeren, huisman/vrouw zijn of betaald werk hebben van minder dan 12 uur per week.

De werkloosheid, zoals weergegeven in de tabel vertoont in de loop der jaren een stijgende tendens. De gunstigste arbeidsmarktsituatie werd aangetroffen in 1991. In 1994 is zowel voor Beleid en Beheer en Theorie der Gezondheidswetenschappen de werkloosheid rond 15%. Bij Verplegingswetenschap is deze aanzienlijk lager. Opmerkelijk is dat bij Verplegingswetenschap de werkloosheid onder de deeltijd-studenten met 9,5% aanzienlijk hoger ligt dan bij de voltijdsstudenten. Voor hen is de werkloosheid 4,7%.

Tabel 6.1
Werkloosheid (werkzoekenden zonder baan) van afgestudeerden uit de M-stroom, ongeveer één jaar na afstuderen

	1990 %	1991 %	1992 %	1993 %	1994 %
Beleid en beheer	5,9	2,9	6,6	13,6	15,5
Verplegingswetenschap	4,5	4,2	6,6	10,0	7,1
Theorie der GW	-	-	-	-	14,0
Totaal	7,9	3,2	7,0	11,4	10,1

Tabel 6.2
Percentage werkenden met een vaste aanstelling per afstudeerrichting (1994)

richting		%
Totaal		55
Beleid en Beheer		41
Waarvan	HBO'ers	60
	andere vooropleiding	30
Verplegingswetenschap		64
Waarvan	voltijd	37
	deeltijd	90
Theorie van de GW		18

In tabel 6.2 wordt aangegeven in hoeverre het werk van de afgestudeerden een vaste aanstelling betreft. In totaal blijkt iets meer dan de helft van de afgestudeerden van de M-stroom een vaste aanstelling te hebben. Het gunstigst ligt deze fractie bij Verplegingswetenschap. Het feit dat 64% van de verplegingswetenschappers vast werk heeft wordt vooral veroorzaakt door de deeltijders, waarvan 90% een dergelijke vaste aanstelling heeft. Bij Beleid en Beheer blijken met name degenen met een HBO-vooropleiding relatief vaak vast werk te hebben gevonden.

Tabel 6.3 geeft aan welk opleidingsniveau werd vereist voor de baan waarin de afgestudeerden terecht zijn gekomen. In 46% van de gevallen betreft dit minstens WO. Met name de afgestudeerden van Beleid en Beheer vinden vaak werk op academisch niveau. Het percentage afgestudeerden dat werk heeft op HBO-niveau is echter voor alle richtingen nog zeer aanzienlijk. Werk lager dan HBO-niveau komt slechts sporadisch voor.

Tabel 6.3
Vereist opleidingsniveau in de huidige baan (1994)

Minimaal vereist niveau	Totaal %	BB %	VW %	TGW %
MAVO, LBO of lager	0	0	0	0
HAVO,VWO of MBO	5	2	6	0
HBO (1e fase)	23	27	23	20
voortgezet HBO (2e fase)	25	11	31	10
1e fase WO	41	58	34	50
PDO (2e fase WO)	5	0	6	20

Tabel 6.4 geeft aan in hoeverre de opleidingsrichting relevant is voor de huidige baan. Voor alle afstudeerrichtingen in de M-stroom blijkt ongeveer 60% van de afgestudeerden met werk een baan te hebben waarvoor deze of een verwante

opleiding is vereist. Bij Verplegingswetenschap heeft echter een op de vier afgestudeerden met werk een baan waar uitsluitend de gevolgde richting is vereist, terwijl bij Beleid en beheer 25% een baan heeft waarvoor geen speciale richting is vereist.

Tabel 6.4
Vereiste opleidingsrichting in de huidige baan (1994)

Vereiste richting	Totaal %	BB %	VW %	TGW %
Geen speciale richting	13	25	7	30
Andere richting	5	8	4	0
Eigen/verwante richting	61	61	61	60
Uitsluitend eigen	20	6	28	10

De tevredenheid met de huidige baan blijkt uiteraard uit het feit of men al dan niet verder zoekt naar een andere baan. In tabel 6.5 staat aangegeven welk deel van de werkende afgestudeerden nog op zoek is naar ander werk. In totaal gaat het om 28% van de afgestudeerden uit de M-stroom. Met name bij TGW ligt dit percentage echter aanmerkelijk hoger. Opgesplitst naar beroep, blijken met name de afgestudeerden die werken als verpleegkundige vaak op zoek te zijn naar ander werk. Dit bevestigt de aanname dat voor een deel van de afgestudeerden een functie als verpleegkundige slechts dient als overbrugging tot een baan die beter aansluit bij de gevolgde opleiding.

Tabel 6.5
Percentage werkenden per afstudeerrichting en per beroep dat op zoek is naar ander werk

	%
Opleiding	
Beleid en beheer	25
Verplegingswetenschap	28
Theorie der GW	50
Totaal	28
Beroep	
Verpleegkundigen	46
Beleidsmedewerkers	24
Wetenschappelijke onderzoekers	29
Overige beroepen	13

In tabel 6.6 wordt aangegeven in hoeverre de afgestudeerden van mening zijn dat de opleiding goed aansluit bij de baan. Met name de voltijdstudenten Verplegingswetenschap zijn relatief erg tevreden over deze aansluiting. Bij Beleid en Beheer is het percentage dat spreekt van een goede aansluiting het laagst van de richtingen binnen de M-stroom. Opvallend laag is echter het percentage verpleegkundigen dat de aansluiting tussen opleiding en beroep goed vindt. Dit geldt zowel voor degenen die op zoek zijn naar ander werk, als voor degenen die niet zoeken. Bij beleidsmedewerkers zijn het daarentegen met name degenen die op zoek zijn naar ander werk die minder tevreden zijn.

Tabel 6.6
Mening over de aansluiting tussen de opleiding en huidge werkzaamheden (1994)

	Goed %	Voldoende %	Matig %	Slecht %
Beleid en beheer	22	53	11	14
Verplegingswetenschap	32	41	22	5
voltijd	38	45	14	2
deeltijd	26	38	28	8
Theorie der GW	30	50	20	0
Verpleegkundigen	12	34	38	16
(op zoek naar andere baan:	7	20	40	33)
Beleidsmedewerkers	25	53	22	0
(op zoek naar andere baan:	11	56	33	0)
Wetenschappelijke onderzoekers	29	65	6	0
(op zoek naar andere baan:	-	-	-	-)

Tot slot van dit hoofdstuk wordt in tabel 6.7 ingegaan op het bruto-inkomen van afgestudeerden. Binnen de gezondheidszorg blijkt men gemiddeld aanmerkelijk meer te verdienen dan buiten de gezondheidszorg. Dit verschil wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de deeltijdstudenten van verplegingswetenschap, die op grond van hun ervaring in de verpleging aanmerkelijk meer verdienen dan de andere afgestudeerden. Ook buiten de gezonheidszorg blijkt deze groep en hogere beloning te krijgen. Voor de andere groepen zijn de verschillen in salariëring beperkt.

De voornaamste bevindingen van dit hoofdstuk zijn dat de werkloosheid onder de afgestudeerden van de M-stroom de laatste jaren is gestegen. Met name afgestudeerden van Beleid en Beheer en TGW zijn relatief vaak werkloos. Van degenen die wel werk vinden, moet verder een deel genoegen nemen met een baan op HBO-niveau. Het beroep verpleegkundige speelt hierbij, met name voor Verplegingswetenschap een belangrijke rol. Uit de gegevens blijkt dat een aanzienlijk deel van de afgestudeerden die werk vonden als verpleegkundige op zoek is naar ander werk. Verder is deze groep niet erg tevreden over de aansluiting tussen opleiding en beroep.

Tabel 6.7
Gemiddeld bruto-inkomen bij een werkweek van 40 uur

	Gezondheidszorg fl.	Alle branches exclusief de gezondheidszorg: fl.
1990	4176	3362
1991	4114	3480
1992	4519	3884
1993	4535	4031
1994	4517	3775
Opleidingsrichting:		
BB	3845	3687
VW	4693	3983
TGW	-	-
HBO/anders en voltijd/deeltijd:		
BB HBO-vooropleiding	3833	4154
BB andere vooropl.	3790	3656
BB deeltijd	4373	-
VW HBO-vooropleiding	3763	3616
VW andere vooropl.	3809	4241
VW deeltijd	5323	4763

7 Kwalificatietekorten

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de vraag in hoeverre de afgestudeerden uit de M-stroom bepaalde aspecten voor de beroepsuitoefening van belang vinden en hoeverre zij denken dat in de studie hieraan meer of minder aandacht had moeten worden besteed. Daarnaast zal bekeken worden hoe de afgestudeerden terugkijken op hun studiekeuze. Ook dit kan een indicatie geven van de mogelijke knelpunten in de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt.

Opleiding en functieuitoefening

Tabel 7.1 tot en met 7.3 gaan in op een aantal aspecten die van belang kunnen zijn bij de functieuitoefening. Aan de afgestudeerden van de RL is de vraag voorgelegd welk belang zij voor hun huidige functie hechten aan het genoemde aspect. Hierbij kunnen zij een score geven van onbelangrijk (1), vrij onbelangrijk (2) tamelijk belangrijk (3) tot zeer belangrijk (4). De tabel bevat de gemiddelde score op deze vraag voor de drie afstudeerrichtingen afzonderlijk. De aspecten zijn gesorteerd in volgorde van dit gemiddelde. Opmerkelijk is dat bijna alle aspecten hoger scoren dan 2,5 en dus eerder belangrijk zijn, dan onbelangrijk. De patronen bij de drie afstudeerrichtingen komen redelijk overeen. Bij Beleid en Beheer en Theorie van de Gezondheidswetenschappen staan schriftelijke en mondelinge vaardigheden bovenaan, terwijl bij Verplegingswetenschap originaliteit zeer hoog scoort. Zelfstandigheid neemt bij alle drie de richtingen een belangrijke positie in.

Naast het belang is de afgestudeerden ook de vraag voorgelegd in hoeverre aan de genoemde aspecten tijdens de studie meer of minder aandacht besteed had moeten worden. Hierbij kon men naast de antwoordcategorie 'meer aandacht' en de antwoordcategorie 'minder aandacht' ook aangeven dat 'evenveel aandacht' gewenst is. De percentages van afgestudeerden die meer of minder aandacht wensten staan weergegeven in de laatste twee kolommen van de tabellen. Uiteraard hoeft niet aan ieder aspect dat belangrijk is meer aandacht besteed te worden. Bij de vraagstelling is overigens nadrukkelijk gesteld dat meer aandacht voor het ene aspect, minder aandacht voor een ander aspect in zal houden. Toch wordt ook hier aanmerkelijk vaker om meer dan minder aandacht gevraagd.

Bij Beleid en Beheer vraagt men vooral om meer aandacht met betrekking tot een aantal praktische vaardigheden zoals schriftelijke presentatie, het verzorgen van voorlichting enz., en daarnaast voor een aantal economische (commerciële kennis, kennis van financiering) en juridische aspecten. Voor de vakspecifieke aspecten 'specialistische vakkennis', 'analytische, diagnostische en onderzoeksvaardigheden'

Tabel 7.1
Het belang van bepaalde aspecten voor de huidige functie volgens afgestudeerden Beleid en Beheer en de mate waarin voor dit aspect minder of meer aandacht wordt gevraagd

Aspect	Belang	Minder aandacht %	Meer aandacht %
Zelfstandigheid, initiatieven nemen	3,9	0	0
Schriftelijke presentatie	3,8	0	60
Nauwkeurigheid, accuratesse, zorgvuldigheid	3,8	5	20
Mondelinge presentatie	3,8	0	50
Zelfdiscipline, doorzettingsvermogen	3,7	0	30
Plannen, coördineren en organiseren van activiteiten	3,7	0	60
Aanpassingsvermogen, flexibiliteit, improvisatievermogen	3,7	5	25
Stressbestendigheid, omgaan met onzekerheid	3,7	0	45
Bijhouden van recente ontwikkelingen in het vakgebied	3,6	5	40
Originaliteit, creativiteit, conceptualiteit, innovatief vermogen	3,6	5	45
Verzamelen van relevante informatie t.b.v. werkzaamheden	3,6	5	20
Inlevingsvermogen	3,6	5	15
Samenwerken met collega's; werken in teamverband	3,5	5	15
Contacten leggen en onderhouden met cliënten, patiënten, leerlingen e.d.	3,5	0	40
Onderhandelingstechnische vaardigheden	3,4	5	55
Algemene vaktheoretische kennis	3,4	10	15
Systematische reflectie, terugkoppeling, feedback	3,4	15	20
Inzicht in bedrijfsvoering en bedrijfsorganisatie	3,3	0	40
Inzicht in wettelijke regelingen op het eigen vakgebied	3,2	5	35
Inzicht in financieel management van de organisatie	3,1	5	50
Pedagogisch-didactische vaardigheden	3,1	0	45
Documenteren, registreren, archiveren	3,1	10	20
Verzorgen van voorlichting, advies, public relations, publiciteit	3,1	0	55
Inzicht in administratieve en andere beheerszaken	3,1	0	45
Commerciële kennis & vaardigheden	3,0	10	55
Kennis van computer-programmatuur en informatica	3,0	5	50
Kennis van kwaliteitszorg en kwaliteitscontrole	3,0	10	40
Toepassen van (theoretische) kennis en technieken in de praktijk	3,0	10	40
Specialistische vakkennis	2,9	10	20
Analytische, diagnostische en onderzoeksvaardigheden	2,9	10	20
Vakspecifieke methoden en technieken	2,9	10	20
Lichamelijke conditie	2,7	10	15
Inzicht in arbeidsrecht, -voorwaarden, -omstandigheden en veiligheid	2,7	5	45
Kennis van financierings- en subsidiemogelijkheden, fondswerving	2,6	5	45
Leidinggeven	2,6	10	50
Kennis van toepassingsmogelijkheden materialen/hulpmiddelen	2,5	10	15
Praktische handvaardigheden	2,1	25	10
Actieve en passieve beheersing van vreemde talen	2,1	20	15

Tabel 7.2
Het belang van bepaalde aspecten voor de huidige functie volgens afgestudeerden Verpleegingswetenschap en de mate waarin voor dit aspect minder of meer aandacht wordt gevraagd

Aspect	Belang	Minder aandacht %	Meer aandacht %
Zelfstandigheid, initiatieven nemen	3,7	0	25
Originaliteit, creativiteit, conceptualiteit, innovatief vermogen	3,6	0	50
Aanpassingsvermogen, flexibiliteit, improvisatievermogen	3,6	5	20
Zelfdiscipline, doorzettingsvermogen	3,6	5	15
Stressbestendigheid, omgaan met onzekerheid	3,6	5	30
Plannen, coördineren en organiseren van activiteiten	3,5	5	30
Systematische reflectie, terugkoppeling, feedback	3,5	5	20
Samenwerken met collega's; werken in teamverband	3,5	5	15
Verzamelen van relevante informatie t.b.v. werkzaamheden	3,5	5	10
Bijhouden van recente ontwikkelingen in het vakgebied	3,5	0	30
Schriftelijke presentatie	3,5	5	45
Nauwkeurigheid, accuratesse, zorgvuldigheid	3,5	5	10
Contacten leggen en onderhouden met cliënten, patiënten, leerlingen e.d.	3,4	5	15
Inlevingsvermogen	3,4	5	10
Pedagogisch-didactische vaardigheden	3,4	5	35
Mondelinge presentatie	3,4	10	40
Kennis van kwaliteitszorg en kwaliteitscontrole	3,3	5	30
Toepassen van (theoretische) kennis en technieken in de praktijk	3,3	0	35
Analytische, diagnostische en onderzoeksvaardigheden	3,3	5	40
Algemene vaktheoretische kennis	3,3	5	10
Inzicht in wettelijke regelingen op het eigen vakgebied	3,2	5	50
Onderhandelingstechnische vaardigheden	3,1	5	45
Vakspecifieke methoden en technieken	3,1	5	35
Documenteren, registreren, archiveren	3,0	10	15
Specialistische vakkennis	3,0	10	20
Inzicht in bedrijfsvoering en bedrijfsorganisatie	2,9	5	25
Verzorgen van voorlichting, advies, public relations, publiciteit	2,9	10	40
Kennis van computer-programmatuur en informatica	2,9	5	35
Kennis van financierings- en subsidiemogelijkheden, fondswerving	2,7	5	40
Inzicht in arbeidsrecht, -voorwaarden, -omstandigheden en veiligheid	2,7	10	30
Leidinggeven	2,7	5	35
Lichamelijke conditie	2,7	15	15
Kennis van toepassingsmogelijkheden materialen/hulpmiddelen	2,7	15	15
Inzicht in financieel management van de organisatie	2,7	10	30
Inzicht in administratieve en andere beheerszaken	2,6	15	15
Praktische handvaardigheden	2,2	20	10
Actieve en passieve beheersing van vreemde talen	2,2	20	15
Commerciële kennis & vaardigheden	2,0	15	20

Tabel 7.3
Het belang van bepaalde aspecten voor de huidige functie volgens afgestudeerden Theorie van de Gezondheidswetenschappen en de mate waarin voor dit aspect minder of meer aandacht wordt gevraagd

Aspect	belang	minder aandacht %	meer aandacht %
Mondelinge presentatie	3,6	0	50
Schriftelijke presentatie	3,6	0	10
Bijhouden van recente ontwikkelingen in het vakgebied	3,5	0	20
Zelfdiscipline, doorzettingsvermogen	3,5	0	10
Zelfstandigheid, initiatieven nemen	3,5	0	0
Algemene vaktheoretische kennis	3,5	0	30
Verzamelen van relevante informatie t.b.v. werkzaamheden	3,5	10	10
Nauwkeurigheid, accuratesse, zorgvuldigheid	3,4	0	10
Vakspecifieke methoden en technieken	3,4	0	30
Analytische, diagnostische en onderzoeksvaardigheden	3,4	0	20
Systematische reflectie, terugkoppeling, feedback	3,4	10	10
Plannen, coördineren en organiseren van activiteiten	3,3	0	30
Contacten leggen en onderhouden met cliënten, patiënten, leerlingen e.d.	3,3	10	10
Originaliteit, creativiteit, conceptualiteit, innovatief vermogen	3,3	0	0
Stressbestendigheid, omgaan met onzekerheid	3,3	0	40
Onderhandelingstechnische vaardigheden	3,2	0	55
Samenwerken met collega's; werken in teamverband	3,2	0	0
Aanpassingsvermogen, flexibiliteit, improvisatievermogen	3,1	0	20
Kennis van financierings- en subsidiemogelijkheden, fondswerving	3,1	0	55
Pedagogisch-didactische vaardigheden	3,0	10	20
Specialistische vakkennis	3,0	0	30
Actieve en passieve beheersing van vreemde talen	3,0	10	40
Toepassen van (theoretische) kennis en technieken in de praktijk	2,9	10	10
Inlevingsvermogen	2,8	0	0
Kennis van computer-programmatuur en informatica	2,8	10	20
Verzorgen van voorlichting, advies, public relations, publiciteit	2,8	0	40
Documenteren, registreren, archiveren	2,6	20	20
Kennis van toepassingsmogelijkheden materialen/hulpmiddelen	2,4	10	10
Leidinggeven	2,3	0	10
Inzicht in wettelijke regelingen op het eigen vakgebied	2,3	10	40
Inzicht in bedrijfsvoering en bedrijfsorganisatie	2,2	30	20
Inzicht in administratieve en andere beheerszaken	2,0	30	20
Inzicht in arbeidsrecht, -voorwaarden, -omstandigheden en veiligheid	2,0	20	10
Kennis van kwaliteitszorg en kwaliteitscontrole	2,0	10	20
Lichamelijke conditie	2,0	20	0
Inzicht in financieel management van de organisatie	1,9	20	20
Praktische handvaardigheden	1,8	30	0
Commerciële kennis & vaardigheden	1,8	0	10

en vakspecifieke methoden en technieken' werd nauwelijks meer aandacht gevraagd.

Ook bij Verplegingswetenschap wordt vaak voor de praktische vaardigheden zoals schriftelijke presentatie en onderhandelingsvaardigheden meer aandacht gevraagd. Ook voor 'orginaliteit, creativiteit, conceptualiteit en innovatief vermogen' wordt meer aandacht gewenst. Afgezien van de wettelijke regelingen op het eigen vakgebied wordt bij Verplegingswetenschap in tegenstelling tot Beleid en Beheer nauwelijks extra aandacht gevraagd voor economische en juridische aspecten.

Bij Theorie van de Gezondheidswetenschappen wordt minder dan bij de andere richtingen om extra aandacht gevraagd. Meer dan de helft van de afgestudeerden van deze richting wenst echter extra aandacht voor mondelinge presentatie, onderhandelingstechnische vaardigheden, en kennis van financierings- en subsidiemogelijkheden, fondswerving.

De opleiding achteraf bezien

Zoals reeds werd aangegeven zijn afgestudeerden geneigd voor allerlei aspecten meer aandacht te vragen, zonder in gelijke mate aan te geven welke aspecten minder aandacht konden gebruiken. Veelal zal het daarom niet mogelijk zijn om binnen het beschikbare curriculum alle belangrijke zaken met betrekking tot de opleiding aan bod te laten komen. De gesignaleerde tekorten hebben daarom niet alleen betrekking op de inhoud van de studie, maar ook op het feit dat de vastgestelde studielengte beperkingen oplegt aan het curriculum. Een alternatieve aanpak voor de vraag of studenten tevreden zijn met de opleiding, is de vraag of zij achteraf bezien opnieuw dezelfde studiekeuze hadden gemaakt. Het voordeel van deze vraag is dat de afgestudeerden hiermee impliciet een vergelijking maken met andere bestaande opleidingen en niet met een wensenpakket dat wellicht onvervulbaar is. Tabel 7.4 geeft per afstudeerrichting de percentages studenten die liever een andere richting hadden gekozen.

Over het algemeen worden bij deze vraagstelling percentages rond de 20% aangetroffen. Van de drie richtingen binnen de M-stroom is alleen het percentage afgestudeerden dat liever een andere richting had gekozen bij Beleid en Beheer hoger dan dit gemiddelde. Bij Theorie van de Gezondheidswetenschappen is echter opvallend weinig sprake van spijt van de studiekeuze. Het percentage afgestudeerden met spijt van de gekozen richting voor Gezondheidswetenschappen in totaal is hoger dan bij de M-stroom. Dit komt door de hoge aantallen afgestudeerden met spijt bij met name Bewegingswetenschappen en Geestelijke Gezondheidskunde. Voor beide richtingen geldt dat een groot deel van de afgestudeerden achteraf liever psychologie en in mindere mate geneeskunde had willen studeren.

Tabel 7.4
Percentage afgestudeerden dat achteraf bezien liever een ander studiekeuze hadden gemaakt.

Afstudeerrichting	Achteraf liever een andere richting %
Beleid en beheer	27
Verplegingswetenschap	20
Theorie van de GW	8
Bewegingswet.	50
Biologische GK	33
Geestelijke GK	42
GVO	34
GZW totaal	29

Bij Beleid en Beheer zegt meer dan de helft van de afgestudeerden met spijt van de studiekeuze dat men liever economie of een daaraan verwante opleiding had willen volgen. Van de overigen zegt vrijwel iedereen achteraf liever geneeskunde te hebben gestudeerd. Bij Verplegingswetenschap had de meerderheid van de afgestudeerden met spijt achteraf juist liever Beleid en Beheer gestudeerd. Vrijwel alle anderen van deze groep zouden achteraf bezien juist ook liever een economische studierichting hebben gekozen.

8 Het aanbod

Zoals in hoofdstuk 2 al werd aangegeven is voor een heroriëntatie van de maatschappijwetenschappelijke stroom van gezondheidswetenschappen niet alleen het perspectief op de arbeidsmarkt, maar ook de (potentiële) interesse aan de instroomkant van belang. Hoewel er momenteel initiatieven zijn om de belangstelling onder leerlingen op het VWO gedetailleerd in kaart te brengen, zijn dergelijke concrete gegevens op dit moment nog niet voorhanden. In dit hoofdstuk wordt daarom aan de hand van globalere cijfers een beeld geschetst van de belangstelling aan de instroomkant.

Tabel 8.1
Relatie tussen vakkenpakket en voorgenomen studiekeuze van VWO-ers. Achtereenvolgens het rijpercentage en het kolompercentage

	Natuur en techniek %	Natuur en gezondheid %	Economie en maatschappij %	Cultuur en maatschappij %	Totaal %
Sociaal-wetenschappelijk	15	39	46		
	3	29	9		7
Technisch	76			24	
	32			10	17
Medisch	95	5			
	28	6			11
Economisch	22		72	6	
	6		19	4	10
Juridisch	15		31	54	
	3		6	30	7
HBO	27	15	42	15	
	21	47	33	35	30
Overige	28	11	44	17	
	7	12	12	13	10
Totaal	39	10	38	13	100

Bron: ROA

In tabel 8.1 wordt een verband gelegd tussen het vakkenpakket van VWO'ers en hun voorgenomen studiekeuze. Deze cijfers zijn afkomstig uit en enquête van Willems en De Grip (1993). Het vakkenpakket van de leerlingen is ingedeeld in vier stromen: 'natuur en techniek', 'natuur en gezondheid', 'economie en maatschappij',

en 'cultuur en maat-schappij'. Opvallend in de tabel is dat leerlingen met 'natuur en techniek'of 'natuur en gezondheid' weinig belangstelling blijken te hebben voor economische en juridische richtingen, terwijl omgekeerd leerlingen met 'economie en maatschappij' geen voorkeur voor een medische opleiding blijken te hebben. Ook Webbink en Oosterbeek (1996) constateren dat relatief weinig leerlingen in hun studiekeuze twijfelen tussen een economische en een medische opleiding. Dergelijke substitutie blijkt veel meer tussen medische richtingen en technische opleidingen te bestaan.

Tabel 8.2
Leukste en waarschijnlijk gekozen doorstroomprofiel naar geslacht

	Leukste profiel		Waarschijnlijk gekozen profiel	
	man %	vrouw %	man %	vrouw %
Natuur en techniek	41	8	45	10
Natuur en gezondheid	10	25	8	22
Economie en maatschappij	35	29	39	36
Cultuur en maatschappij	14	38	9	32

Bron: Min. O&W

Tabel 8.2 geeft op basis van een enquête van De Jong e.a. (1992) aan dat met name meisjes natuur en gezondheid vaak het leukste profiel blijken te vinden. Bij jongens is deze interesse veel lager. De uiteindelijke keuze voor natuur en gezondheid is bij beide groepen echter lager dan op grond van de interesse verwacht kan worden.

Tabel 8.3
Waarschijnlijk gekozen doorstroomprofielen per leukste doorstroomprofiel bij VWO-ers, HAVO-ers en MBO-ers, naar geslacht.

	Leukste doorstroomprofiel							
	Natuur en techniek		Natuur en gezondheid		Economie en maatschappij		Cultuur en maatschappij	
Waarschijnlijk gekozen profiel	man %	vrouw %	man %	vrouw %	man %	vrouw %	man %	vrouw %
Natuur en techniek	91	79	28	8	6	2	9	2
Natuur en gezondheid	2	7	56	77	2	10	6	6
Economie en maatschappij	6	9	6	10	91	92	29	17
Cultuur en maatschappij	1	5	-	5	2	5	57	75

Bron: Min. O&W

Tabel 8.3 laat zien dat met name degenen die interesse hebben voor natuur en gezondheid relatief vaak een afwijkende keuze maken. Jongens die interesse hebben voor natuur en gezondheid wijken vaak uit naar natuur en techniek. Voor meisjes is deze uitwijk naar andere profielen geringer, en verder verspreidt de keuze zich meer over alle richtingen. Wellicht is juist de groep leerlingen die natuur en gezondheid het leukste profiel vindt, maar toch kiest voor economie en maatschappij een interessante doelgroep voor de M-stroom van gezondheidswetenschappen. Het omgekeerde – leerlingen met de grootste interesse voor economie en maatschappij, die toch voor natuur en gezondheid kiezen – blijkt nauwelijks voor te komen.

Tabel 8.4
Het belang van diverse aspecten met betrekking tot de studiekeuze

	Belangrijk %	Neutraal %	Onbelangrijk %
Inhoud van de studie	95	5	1
Instroom vereisten	90	9	2
Arbeidsmarkaspecten	83	16	1
Specialisatiemogelijkheden	74	19	8
Moeilijkheid	64	22	14
Kosten	55	28	18

Bron: Weerdenburg (1985)

Weerdenburg (1985) legde leerlingen op 5 VWO meer in het algemeen de vraag voor op grond van welke argumenten zij hun studiekeuze bepaalden. Deze gegevens zijn te vinden in tabel 8.4. De inhoud van de studie blijkt het voornaamste motief te zijn. Daarnaast spelen instroomvereisten, maar ook arbeidsmarktmotieven een belangrijke rol. Voor de werving van studenten kan het daarnaast ook belangrijk zijn van welke aspecten de leerlingen meer informatie nodig achten voor hun studiekeuze. Dit is te vinden in tabel 8.5. Hoewel een aanzienlijk deel van de leerlingen meer informatie wenst over de inhoud van de studie en de arbeidsmarktperspectieven, blijkt er vooral behoefte te zijn aan meer informatie over specialisatiemogelijkheden, de moeilijkheidsgraad en de kosten van de studie. Tabel 8.6 bevestigt het beeld dat leerlingen met name op zoek zijn naar gedetailleerde informatie. Zowel het gebruik als de waardering van gedetailleerde voorlichting over de studiemogelijkheden is hoger dan dat van algemene informatie.

Tabel 8.5
De behoefte aan meer informatie over bepaald aspect van studie

	Genoeg %	Niet genoeg %
Inhoud van de studie	59	41
Instroom vereisten	84	16
Arbeidsmarktaspecten	57	43
Specialisatiemogelijkheden	32	68
Moeilijkheid	47	53
Kosten	38	62

Bron: Weerdenburg (1985)

Tabel 8.6
Gebruik en waardering van algemene versus gedetailleerde voorlichting en informatie

	Algemeen %	Gedetailleerd %
Gebruik	61	70
Waardering	37	67

Bron: Weerdenburg (1985)

9 Conclusie

In dit rapport over de arbeidsmarkt voor de maatschappijstroom bij gezondheidswetenschappen, worden aspecten van de arbeidsmarktpositie van afgestudeerde gezondheidswetenschappers van de drie maatschappij-stroomrichtingen onderzocht die van belang kunnen zijn voor een heroriëntatie van het curriculum. Uitgangspunt hierbij is dat in een curriculum – gezien de beperkte hoeveelheid studietijd – afwegingen gemaakt moeten worden tussen verschillende aspecten van de arbeidsmarktpositie. Hierbij spelen bijvoorbeeld de vraag naar de breedte van het curriculum en de gerichtheid van de studie op één specifiek beroepsdomein, maar ook de afweging tussen vakinhoudelijke vaardigheden en algemene vaardigheden zoals spreek- en schrijfvaardigheid.

In het rapport wordt vanuit deze invalshoek op basis van de beschikbare gegevens een beeld geschetst van de arbeidsmarktpositie van de afgestudeerde gezondheidswetenschappers. In dit hoofdstuk zullen de belangrijkste bevindingen worden samengevat.

Een aanzienlijk deel van de afgestudeerden uit de M-stroom blijkt werkzaam te zijn in de gezondheidszorg. Hiermee zijn zij sterker dan veel andere studierichtingen afhankelijk van de werkgelegenheidsontwikkelingen in deze branche. Met name bij verplegingswetenschap is het percentage van de afgestudeerden dat werkt in de gezondheidszorg erg hoog. Dit komt voort uit het feit dat steeds meer verplegingswetenschappers werk hebben als (hoofd)verpleegkundige. Dit percentage is gegroeid van 13% in 1990 tot 32% in 1994. Omdat veel verplegingswetenschappers reeds eerder een opleiding als verpleegkundige volgden lijkt het er dus op dat steeds meer afgestudeerden hier werk vinden op basis van hun oude kwalificaties. Dit beeld lijkt bevestigd te worden door het feit dat een aanzienlijk deel van hen op zoek is naar ander werk. Bij de studierichting Beleid en Beheer blijken steeds meer afgestudeerden werk te vinden als artsenbezoeker. In 1994 betrof dit 12%.

Hoewel de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden uit de M-stroom niet zwak is, is de werkloosheid in de loop der jaren gestegen. Thans is 10% van de afgestudeerden na ruim een jaar werkzoekend zonder baan. Een derde deel van hen heeft overigens onbetaald werk.

Op zich zijn de toekomstige arbeidsmarktperspectieven voor de afgestudeerden uit de M-stroom gunstig. Bij de meeste beroepen waarin zij werkzaam zijn, zijn zowel de uitbreidingsvraag als de vervangingsvraag naar verwachting gemiddeld tot hoog. Zelfs het beroep beleidsmedewerker, waarvoor in totaliteit een krimpende werkgelegenheid wordt verwacht, zal in de gezondheidszorg blijven groeien. De combinatie

van voldoende vraagontwikkeling met het feit dat de afgestudeerden steeds meer moeite lijken te krijgen werk te vinden in de beroepen waarop de opleiding zich primair richt, zou erop kunnen wijzen, dat voor deze functies mensen met een andere opleidingsachtergrond worden geworven. Het lijkt hierbij niet te gaan om pas afgestudeerden uit het HBO, omdat alleen bij de beroepen verpleegkundige en arstenbezoeker deze HBO'ers concurrent van de M-stroom blijken te zijn. Kennelijk concurreert men meer met andere academici of met HBO-opgeleiden met meer ervaring.

De afgestudeerden uit de M-stroom blijken redelijk tevreden te zijn met hun studiekeuze. Ongeveer 20% zegt achteraf liever een andere studiekeuze te hebben gemaakt. Dit percentage is vergelijkbaar met wat bij veel andere opleidingen wordt aangetroffen, en beduidend lager dan bij de andere afstudeerrichtingen van gezondheidswetenschappen. Opmerkelijk is overigens dat een groot deel van de verplegingswetenschappers die liever een andere opleiding had gevolgd, thans de voorkeur geeft aan Beleid en Beheer, terwijl bij de afgestudeerden van Beleid en Beheer de opleiding economie vaak als alternatief noemen. Dit komt ook tot uitdrukking in de gegevens over de aspecten in de opleiding waar meer aandacht aan had moeten worden besteed. Hierbij worden relatief vaak economische en in iets mindere mate juridische aspecten genoemd. Deze neiging naar de economisch/juridische kant na afloop van de studie contrasteert overigens opvallend met de bevindingen dat leerlingen op het VWO met een voorkeur voor werk in de medische sector veelal weinig belangstelling voor vakken als economie blijken te hebben. Dit indiceert de multidisciplinaire 'tussenpositie' die de afgestudeerden van de M-stroom qua arbeidsmarktoriëntatie innemen.

Literatuur

Borghans, L. en M. Koeslag (1994), *Productiviteit versus flexibiliteit, een vergelijking tussen de arbeidsmarktpositie van economen en gezondheidswetenschappers in de richting beleid en beheer*, Paper op de ORD 1994.

Borghans, L. en J. Hoevenberg (1994), *De arbeidsmarkt voor een studierichting Biomedische Technologie*, ROA-R-1994/9, Maastricht.

CPB (1996), *Centraal Economisch Plan 1996*, Den Haag.

Grip, A. de, J.A.M. Heijke, Flexibiliteit versus produktiviteit, in: *Onderzoek van Onderwijs*, vol. 20, no. 1, 1991, pp. 6-8.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (1992), *WO Verdeelraming 1992*, Zoetermeer.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (1994), *WO Verdeelraming 1994*, Zoetermeer.

Ramaekers, G.W.M. (1994), *Arbeidsmarktscanner Rijksuniversiteit Limburg, cohort '92*, ROA-R-1994-7, Maastricht.

RL (1992), *De studie in de Sociale Gezondheidkunde*, Maastricht.

VSNU (1991), *De rol van de propedeuse*, Utrecht.

Webbink, D. en H. Oosterbeek (1996), *Het verborgen bèta-talent*, Paper op de ORD 1996.

Weerdenburg, L.J.M. (1985), *Studiekeuze en studievoorlichting: Een onderzoek onder 5e kla VWO-leerlingen in Oost-Nederland*, Faculteit Bestuurskunde, Universiteit Twente.

Wijmen, F van (1996), *Heroriëntatie maatschappijwetenschappelijke stroom*, Faculteit der Gezondheidswetenschappen, Maastricht.

Willems, E.T.J.A. en A. De Grip (1993), *Toekomst in techniek? Waarde-oriëntatie, beeldvorming en keuze-intenties van jongeren*, ROA-R-1993/7, Maastricht.

Appendix

Omvang steekproef RL-scanner

De gegevens in dit rapport zijn voor een groot deel gebaseerd op de RL-scanner, een enquête onder afgestudeerden van de RL. Het gaat hierbij om een betrekkelijk kleine steekproef. In onderstaande tabellen wordt een overzicht gegeven van de steekproef omvang. Tabel A.1 bevat de verdeling van respondenten over de onderscheiden richtingen in de M-stroom in de enquête van 1994, terwijl in tabel A.2 de ontwikkeling van het aantal respondenten in de tijd staat aangegeven.

Tabel A.1
Aantal respondenten in de RL-scanner in de onderscheiden categoriën.

Totaal	160
BB	46
waarvan met HBO-vooropleiding	12
waarvan met andere vooropleiding	33
VW	100
waarvan voltijd	46
waarvan deeltijd	54
TGW	14

Tabel A.2
Aantal respondenten in de RL-scanner met een opleiding in de M-stroom per enquêtejaar

1990	76
1991	63
1992	130
1993	175
1994	160